

TrädgårdsAmatören

nr 1:2007 Årgång 70

Amatör – från latin *amare* – älska

TIDNINGEN

Medlemsblad för STA
Sällskapet TrädgårdsAmatörerna

Redaktionen för TrädgårdsAmatören

Christina Gyllensvaan Fryle

(material och annonser)

Leif Fryle (bilder)

Handelsgatan 21

432 36 Varberg

Telefon: 0340-136 57

redaktionen@tradgardsamatorerna.nu

Owe Jaktlund

(föreningsnotiser)

Oktop 101

310 50 Slöinge

Telefon: 0346-409 09

owe@tradgardsamatorerna.nu

Ansvarig utgivare:

Rolf Wiking

Utgivningstider:

mars, maj, september och december

Manus insändes före:

10/1, 15/3, 15/7 och 20/10

Eftertryck utan tillstånd förbjudes.

För insänt ej beställt material ansvaras ej.

Observera att åsikter framförda i

insändare eller redaktionellt material inte

nödvändigtvis reflekterar

riksföreningens åsikter.

Vid utebliven tidning, adress- eller

namnändring:

Marylina Wallin

Färentunagränd 25

194 55 Upplands Väsby

Telefon: 08-590 343 21

onsdagar 17.00–20.00

medlem@tradgardsamatorerna.nu

Äldre nr av TA:

Laila Green

Botaskärsvägen 28

511 42 Kinnahult

Telefon: 0320-161 89

Länkar i våra artiklar:

Vi vill påminna om att alla länkar till

Internet som finns i tidningen också

finns samlade på vår egen hemsida:

www.tradgardsamatorerna.nu

Omslagsbild: Pion, *Paeonia*

'Coral Supreme', Klehm 1981.

Foto: Christina Gyllensvaan Fryle

4

10

14

16

28

42

INNEHÅLL

- 4 **Transsylvanien, på besök hos Dracula** Owe Jaktlund
- 10 **Våra växtmarknader** Christina Gyllensvaan Fryle
- 13 **Skick och fason på växternas namn** Owe Jaktlund
- 14 **En liten trädgård med plats för aklejoj**
Birgitta H. Olsson
- 16 **Turkiska växter i en svensk trädgård** Paul M. Olsson
- 22 **Genvägar till fyllda och halvfyllda blåsippor**
Severin Schlyter
- 23 **Trädgårdssång** Ulla Lundberg
- 24 **Välkomna till Riksmötet i Uppsala**
- 26 **Besöksträdgårdar på Riksmötet**
- 27 **Skånekretsen kåserar**
- 28 **Än blommar min trädgård**
Carl von Linné genom Magnus Lidén
- 30 **Pflanzenmarkt am Kiekeberg** Owe Jaktlund
- 32 **Nordiska Trädgårdar i Älvsjö**
- 34 **Trädgårdar & Plantskolor 2007–08**
Nina och Göran Ruff
- 34 **Välkommen i min Lustgård en trädgårdsbok av**
Evert Nilsson
- 35 **Har ni hört på maken!** Erik Aronsson
- 36 **På våra ombudsmöten fattas alla avgörande beslut**
Christina Gyllensvaan Fryle
- 38 **Ny webbredaktör på plats**
- 39 **Christinas surfspalt**
- 40 **Pilskorv i Rungby och Finland** Arno Kasvi
- 41 **Pioner, pioner! Annelundsparken i Borås** Christina
Gyllensvaan Fryle
- 42 **En vinterblommare** Bertil Larsson
- 43 **Mahonia japonica 'Hivernant'** Bertil Larsson
- 44 **Kontakt med läsekretsen**
- 46 **Owe:**
- 47 **Litteratur**
- 48 **Debatt**
- 49 **Föreningsnotiser**

Än blommar min trädgård

Carl von Linné
Princeps Botanicorum, professor och gengångare

1. Madagaskars stjärna, *Angraecum sesquipedale*
2. Löjtmantshjärta, *Lamprocapnos spectabilis*
3. Linnémuséet med den sibiriska nunneörten (*Corydalis nobilis*) i förgrunden.

Tack för senast

300 år! Tänk, är det verkligen så länge sedan jag första gången såg dagens ljus medan göken gol över Råshults fagra ängar. Tiden går. Jag hann bli 71 år innan jag dog. Sedan har jag varit lite ouppmärksam, men nu är det dags att ta igen den förlorade tiden och aptodejta sig i botanikens utveckling.

Jag ser med tillfredsställelse, men knappast med förvåning, att ni har behållit mina genialiska tvådelade trivialnamn (såsom *Anemone nemorosa* för vitsippa) och att mitt verk *Species Plantarum* (första upplagan från 1753) har satts till officiell startpunkt för all botanisk namngivning. Det är med mindre nöje jag iakttar låtsinnet inför mina principer för namngivning. Jag ser till exempel att ni som släktnamn använder monstruösa bildningar som *Veronicastrum* och *Linaria*, i strid med min regel 227 i *Philosophia Botanica* (1751). Men låt gå; tiderna förändras, och man behöver inte vara bokstavstrogen. Man är väl ingen fundamentalist.

Nog om detta. Sexualsexsystemet har ni övergett. Bra, tycker jag, med ett system byggt på släktskap. Jaså, har alla organismer ett enda ursprung? Förvånar mig inte. Men ni kan ju inte skrota Gud för det! Någon måste ha skapat den första växten (va?) äh, cellen (?) – OK, urslemmet!

Min trädgård

Jag var och tittade i min gamla trädgård (*Lin-*

néträdgården!) i fjol våras. Mitt hus stod kvar, minsann, finare än någonsin, och det kallas *Linnémuséet*. Utanför prunkade *Fumaria nobilis* [3]. Det lär vara min egen introduktion som fortfarande håller sig kvar. Därinne fick jag återse min gamla lupp, mitt mikroskop, tallrikar, kläder, till och med min gamla anteckningsbok från Lapplandsresan, som jag hade gömt i trossbotten. Dock har ingen frågat mig om jag tillåter andra att glo på mina kärlekskranka teckningar av halvnakna lappflickor. Lite respekt för personlig integritet kunde man ha visat.

Ute i trädgården var det mesta sig likt. Samma örter står i sängarna, i samma ordningsföljd och med lika många ståndare som då. Fast jag hade förstås över 3 000 arter i odling, och det når ni inte upp till idag. (Ett par fel hittade jag. Jag skickar en not per e-post.) Och Gud vare lovad! Där stod *Fumaria spectabilis* som jag aldrig tillförne fått se livs levande. Nu är visst löjtmantshjärtat en av de vanligaste trädgårdsväxterna [2], fast omdöpt till *Lamprocapnos spectabilis*. En koncis och rättvisande framställning av trädgårdens historia och mina vetenskapliga bidrag finns att ta del av i utställningen i mitt gamla orangeri. Vill ni veta sanningen om min termometer eller studera mitt sexualexsystem? Vill ni höra om den otacksamma göken Siegesbeck? Besök då Linnéträdgårdens orangeri! Det finns inte en växt kvar i huset, men det gör inget för det finns ju nu för tiden mycket större och rikare växthus i den nya trädgården på andra sidan slottet. Låt oss bege oss dit.

Botaniska trädgården

Det är fantastiskt att se hur mycket nytt som har kommit de senaste seklerna från Kina, Japan, Korea, Sydamerika och Gud vet varifrån. Jag trodde en gång att det kanske fanns 10 000 arter kärlväxter i hela världen. Nu erfar jag att antalet uppskattas till 300 000 och att det varje år upptäcks minst tusen nya arter.

Botaniska trädgården har närmare 9 000 arter i odling, och en stor del av dem är samlade direkt i naturen. För att ni skall förstå rikedomerna ger jag några glimtar i form av digitala foton. Sådana är inte alltid lika fina som akvareller men går fortare att göra och blir ofta mer naturtrogna. Jag har fått mig förklarad hur det fungerar. Fantastiskt att en massa ettor och nollor kan bli så

likt verkligheten.

Tropiska växthuset har det senaste året fått en genomgripande renovering, lagom till min 300-årsdag. Det nya huset får något färre arter, men godbitarna är kvar, skyltningen är bättre och det är lättare att röra sig. De vilda *Saintpaulia*-arterna från Ostafrika [4] och den märkliga parasiten *Aeginetia indica* [6] får illustrera mångfalden. I orkidéavdelningen är det riktigt spännande. Madagaskars stjärna *Angraecum sesquipedale* [1] har ett nektargömma som är minst en fot långt. Den spektakulära *Stanhopea tigrina* fyller under sin korta blomningstid hela växthuset med en doft av vanilj och choklad. **Utomhus** är det lika intressant. Här finns allt från kinesisk sekvoja *Metasequoia glyptostroboides* till jungfrukam *Aphanes microcarpa*. Det speciella med en botanisk trädgård, då som nu, är att där odlas inte bara vackra växter, utan även grå och blyga. Var annars kan man studera axfryle *Luzula spicata* inför fjällsemestern eller räkna ståndarna på en levande gotlandstrav *Arabis planisiliqua*?

I den gamla delen av trädgården dominerar vedväxterna. Här finns till exempel ett trolskt *pinetum* och systematiska samlingar av busksläkten: rönnar, schersminer, deutziar och syrener. Längs norra muren, som är från sent 1600-tal, kan du njuta vackra örter som trivs i halvskugga, såsom *Diphylleia*, *Tricyrtis*, *Trillium*, *Viola* och mycket annat. Både den amerikanska och den europeiska guckuskon kan här studeras sida vid sida.

Söder om Norbyvägen blir det än artrikare. En innehållsrik ekonomiträdgård med nyttiga örter visar varifrån vi hämtar medicin, fibrer, gummi, färgämnen och inte minst vår dagliga spis. Ack, hur många fler arter har ni inte att välja på nuförtiden! Till och med potatisen är inte längre misstänkt som människoföda utan förvandlad till salta läckra flarn, till salu i blanka mönstrade påsar som är tunna som papper men täta som tennplåt.

Vidare finns här partier med skandinaviska fjäll- och sandväxter, buskar och träd från hela den tempererade världen geografiskt ordnade, rika samlingar i stenpartier och sandfält av amerikanska och asiatiska bergsväxter och slutligen ett systematiskt kvarter. Systemet det illustrerar speglar de senaste rönen inom släktskapsforskningen. Jag får erkänna att jag inte riktigt hänger med. Det bygger på växtdelar som är så små att de inte kan ses ens med det finaste mikroskop. Blir man förvirrad av detta kan man åter få reda i sina tankar genom att besöka min gamla trädgård, där ju växterna tack och lov ännu är ordnade efter antal ståndare och pistiller.

Vid busväder under höst och tidig vår är parken mindre inbjudande. Då vill jag rekommendera

dera (jämför tropiska växthuset förstås) det nya orangeriet, blott 200 år gammalt, som bland alla palmer, citrusträd, cypresser, fikon, oliver och pelargoner också rymmer fyra av mina gamla lagerträd. Det var en fantastisk känsla att återse dem. De är ju nästan lika gamla som jag. Sommartid får träden flytta ut i parken. Framför orangeriet står min byst, mycket välliknande, jovisst, och så underfundigt gjord med familjeträdet lind som bas och min lille sanke hortus* inkorporerad i peruken. Bysten lär ha kommit hit ända från Amerika! Jag spanar emellertid förgäves både här och i min gamla trädgård efter den venusstaty som jag en gång köpte för rara pengar. Försök få fatt på den igen, snälla ni.

2007

Idag som på min tid har trädgården flerfaldiga

4. *Saintpaulia shumensis* från Tanzania.

5. *Fackelingefäran*, *Etlingera elatior*, odlas i det tropiska växthuset.

6. Parasiten *Aeginetia indica*.

*) Linné var bekymrad över att trädgården ibland blev översvämmad, och kallade den "en liten sanker Hortus".

syften. Den tjänar forskningen, undervisningen, folkbildningen, trädgårdsintresset, naturvården och turismen. Jag erfar att trädgården används av studenter, skolbarn och allmänhet, och det värmer mitt hjärta, men det är uppenbart att botanikens relativa status i den högre utbildningen har minskat. Universitetet har minst 50 gånger så många studenter som på min tid, men till demonstrationerna i botanik kommer ungefär lika många som då. Märkligt! Nu, 2007, försöker emellertid alla goda krafter i Sverige höja intresset för naturvetenskapen, och det görs i mitt namn! Min 300-årsdag uppmärksammas på ett exemplariskt sätt. Skolbarnen får lära sig om blommor, bin och Linné. Frimärken ägnas mig. Musik komponeras mig. Mina hus och trädgårdar får en ansiktslyftning. På mitt kära Hammarby, där mina ekonomibyggnader försvunnit under seklernas lopp, uppförs en besökspaviljong och en ny permanent utställning tar plats i den västra flygeln. Man kan dricka kaffe där och till och med äta *Linnébakelse*. Men gå inte till överdrift! Jag var-

Den som önskar veta mer om vad som händer i Sverige, i Uppsala och på mina egendomar under jubileumsåret kan söka på:

www.botan.uu.se

www.linnaeus.uu.se

www.uu.se/linne2007

nade ju redan i *Diaeta naturalis* för övermått av socker, fett, tobak och alkohol, och jag hör att man nu tar mina råd på allvar över hela världen. Under säsongen 2007 kommer det pampiga Linnaeanum i botaniska trädgården att vara bas för en överdådig utställning med information om biodiversitet, om blommor och om mig själv förstås. Där härbärgeras en informationscentral om allt som sker i landskapet med anknytning till mig, naturvetenskaperna eller sjuttonhundra-talet, och man ges möjlighet att inta en lätt högreståndslunch i den tillfälliga restaurangen. Linnaeanum byggdes till min ära lagom till min 100-årsdag, så vilken plats kan vara mer passande för ett nytt jubileum?

Vi ses i Uppsala hoppas

Carl von Linné

genom Magnus Lidén, Linnéminnena och Botaniska trädgården, Uppsala universitet.

Pflanzenmarkt am Kiekeberg

Ett intressant resmål för växtsugna

Owe Jaktlund

Foto: Karin Olsson

För dem som har möjlighet och vill ha ett stort urval av växter är det här ett spännande resmål vare sig man åker själv eller tar hela kretsen med sig.

Trädgårdsamatörer i södra Sverige har sedan några år allt oftare ställt kosan till trakten av Hamburg under en aprilhelg. Ja, ryktet sprider sig för varje år allt längre norrut. För mig var det fram till förra året just bara ett rykte – jag hade bara några gånger hört talas om en väldigt spännande växtmarknad någonstans i norra Tyskland. När så min nya krets (Halland) annonserade en bussresa till Kiekeberg förstod jag så småningom att målet var just den plats jag hade hört talas om!

En tidig lördagsmorgon i slutet av april stod jag därför på en parkeringsplats utanför Varberg och lastade in ett antal plastbackar i en buss. Strax efter lunchtid körde sedan bussen in på parkeringen till friluftsmuséet i Kiekeberg, strax utanför Hamburg. Regnet strilade ner och humöret kunde onekligen ha varit något bättre – men det ska till bra mycket mer än lite regn för att hindra Amatörer från att handla växter.

Inne på området fanns det gott om mysiga gamla hus, djur och utställningar, ungefär som Skansen. På nästan varje ledigt utrymme stod det växter på bord eller bara utställda på gångar och gräsmattor. Över 100 försäljare från sex

olika länder sålde här sina varor. Allt från de minsta och exklusivaste stenpartiväxter, via perenner, ormbunkar och gräs till stora rodo-dendron och träd. Förstås en del pryglar och inte minst tysk mat och dryck. Det var kanske tur att det regnade så att köplusten hölls nere på en rimlig nivå!

På Kiekeberg hålls det två växtmarknader per år. Under 2007 är de den 21–22 april och 25–26 augusti. Skulle inte det räcka, som t.ex. för oss, går det bra att besöka någon eller några av de många plantskolorna i närheten.

De kanske mest kända är Hachmann (rodo-dendron och annat vedartat), Jürgen Peters (alpiner, perenner), F.M. Westphal (klematis) och Kordes (rosor) inom en halvtimmes bilresa mellan varandra, strax NV om Hamburg. Ja, även när det inte är växtmarknad på Kiekeberg räcker plantskoleutbudet i det här området mer än väl för att fylla en helg och tömma en eller flera plånböcker.

Freilichtmuseum am Kiekeberg, am Kiekeberg 1, D - 21224 Rosengarten-Ehestorf, (040) 79 01 76-0, e-post: info@kiekeberg-museum.de

Länkar

www.kiekeberg-museum.de/

Några bilder

www.gartenlinksammlung.de/festival2.htm

länk till plantskolor i området

www.alpine-peters.de/start.html

Klicka på Blütentour så får ni länkar till de fyra plantskolorna jag nämnt (de samarbetar) och några andra sevärdheter och hotell.